

ارسی، نمونه‌ای از هنر و همدوستی ایرانی‌ها در عرصه معماری است
شیشه‌ها درست به ابعاد فضای میانی گره‌ها و اسلیمی‌ها برش داده می‌شوند

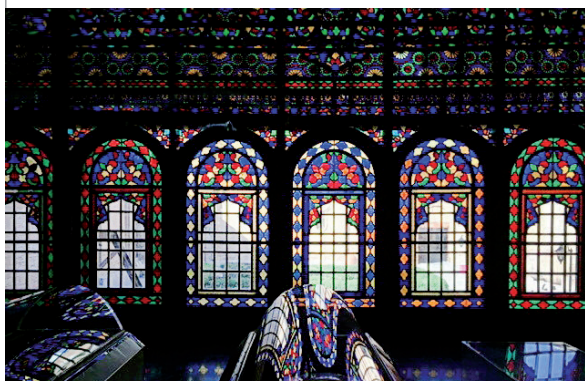
در عمارت سالار سعید سنج، می توان اوج هنر ارسی سازی را تماشا کرد شاهکاری از شیشه و چوب

در سنج ارسی‌های فراوانی وجود داشته است که به مرور زمان بیشتر آن‌ها از بین رفته و در حال حاضر می‌توان از ارسی‌های عمارت آصف، عمارت خسرو آباد و منزل وکیل یاد کرد که هنوز پا برجاست. «عمارت سالار سعید» هم که اکنون به عنوان موزه شهر سنج شناخته می‌شود از جمله عمارت‌های تاریخی است که در آن کم‌نظیر و چه بسا بی‌نظیر هنر ارسی جلوه ورخ می‌نماید. عمارت سالار سعید در خیابان امام خمینی (ره)، کوچه حبیبی، شهر سنج و در بخش بیرونی عمارت ملا لطف‌الله شیخ الاسلام واقع شده است.

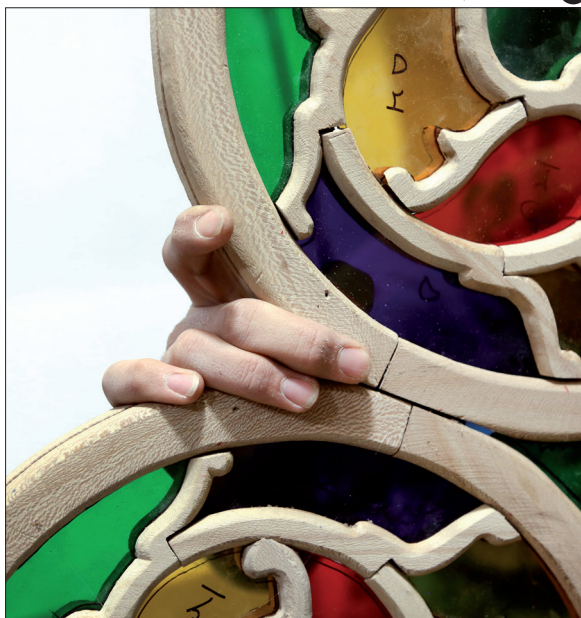
موزه سنج در ابتدای تأسیس به دو بخش باستان‌شناسی و مردم‌شناسی قابل تفکیک بوده است. در بخش باستان‌شناسی موزه، اشیای دوره‌های مختلف از ماقبل تاریخ تا دوره قاجار متعلق به استان کردستان و دیگر استان‌های همجوار نگهداری می‌شود. در بخش مردم‌شناسی موزه نیز به نمایش آثار مردم‌شناسی کردستان اختصاص داده شد که با تأسیس خانه کرد در سال ۱۳۸۲ اشیای مردم‌شناسی این موزه به عمارت آصف و زیری (خانه گرد) انتقال داده شد و تمام فضای موزه به نمایش اشیای باستان‌شناسی و تاریخی اختصاص یافت. از جمله مهم‌ترین این اشیای توان به چند قطعه زیورآلات زنانه، اشیای سفالی، انواع ظروف سفالی به رنگ‌های خاکستری، قرمز و نخودی، اشیای مفرغی شامل ظروف، انواع تبر، سنجاق‌های تدفینی، سوزن‌های دوخت و حلقه‌ها، اشیایی از جنس استخوان و عاج؛ شامل قطعات تصاویری از شکار و نبرد نقش‌های اسطوره‌ای، گل‌های رز، نقوش هندسی و سرپیکان و اشیای سنگی که شامل سردوک‌ها، حلقه‌ها و مهره‌ها می‌شود، اشاره کرد.

علاوه بر این اشیاء، مجموعه‌ای از اشیای فلزی و سفالی دیگر نیز شامل انواع سرنیزه، خنجر، حلقه‌های گوناگون، مجسمه‌های کوچک و ظروف سفالی با اشکال مختلف و بیشتر با نقش‌های کنده یا ترسیم شده به رنگ‌های قرمز، خاکستری، نخودی و همچنین ظروف شیشه‌ای شامل انواع پیاله و عطردان در این بخش وجود دارند که محل دقیق کشفشان معلوم نیست. قسمت دیگری از اشیای بخش دوران تاریخی، خمره‌های سفالی هستند که در اصطلاح به خمره‌های تدفینی مشهورند.

این عمارت که به عنوان یکی از بناهای تاریخی استان کردستان ثبت ملی شده، در اواخر دوره ناصرالدین شاه قاجار بنا شده و به همین خاطر به همان سبک و سیاق معماری دوره قاجار است. حوضی در زیرزمین این عمارت تعبیه شده و سقف آن گنبدی شکل است. سنگ، آجر و چوب از جمله پرکاربردترین وسایل به کار رفته در عمارت است که به وسیله همین ابزار پشت‌بام به صورت شیروانی ساخته شده است. به گفته کارشناسان و همدوستان «پنجره‌های ارسی بزرگ هال» زیباترین و جالب‌ترین ویژگی عمارت سالار سعید سنج است که به یک شاهکار هنری بدل شده است.

گره‌ها روی هم سوار می‌شوند تا ارسی‌ها را بسازند

در برخی خانه‌ها تعداد ارسی به بیش از ۱۰ نمونه هم می‌رسد. گسترش و بهره‌مندی از ارسی در ساختمان، توجه سازندگان را به سمتی سوق می‌دهد که طرح ارسی‌های شهر سنج را با وجود حفظ کلی ارسی‌سازی ایرانی ولی با شیوه بومی محلی، همچون سایر هنرها از جمله فرش و صنایع دستی ایجاد کنند. با اتکا بر این پشتوانه غنی در ارسی‌سازی، می‌توان برای احیا یا نوآوری در آن از فراموشی و نابودی این هنر جلوگیری کرد.

● سروهای شیشه‌ای

بنا به توضیحات شاه‌اردلان، ارسی‌ها دارای نقش‌های گوناگونی است که دو نوع آن بیشتر از همه در استان کردستان رایج و متداول بوده است؛ نقش اسلیمی و گره‌چینی.

اسلیمی همان‌طور که از نامش پیداست، نقشی است که در بیشتر کشورهای اسلامی رایج است و خارجی‌ان آن را به مردم مسلمان نسبت می‌دهند و نقش اصلی آن را از گیاهان گرفته‌اند و در نقش‌های قالی و نقاشی‌های مختلف نیز دیده می‌شود.

گره‌چینی اما دارای نقش‌های هندسی شکل است که به مرور زمان در دنیای اسلام رایج شده و درکاشی‌کاری‌ها و آجرنماها کاربرد فراوانی دارد. هر یک از نقش‌های اصلی که شامل نقش اسلیمی و گره‌چینی است، خود دارای نقش‌هایی فرعی است که در این میان، نقش جقه اهمیت بیشتری از بقیه دارد. جقه به معنای درخت سرو است که مظهر آزادی است و شکل تقریبی آن را به صورت درخت سرو فرض می‌کنند و سر نقش به صورت خمیده است و بدین معناست که مرد آزاده و آزاد، تنها در مقابل معبود سر تسلیم فرود می‌آورد.

این نقش در استان کردستان بسیار دیده می‌شود و بیشتر شیشه‌های آن به رنگ قرمز رنگ است. در تمام شهرستان تنها یک نمونه رنگ آبی وجود دارد.

بیشتر نقش‌های ارسی در انواع مختلف ۸، ۱۲، ۱۶ و ۲۴ گره ساخته می‌شود هرچند در استان کردستان ۱۶ رایج و ۲۴ نادر است.

پیشینه استفاده از ارسی در بناهای شهر سنج به طور دقیق مشخص نیست اما مدارک و شواهد موجود نشانگر این است که استفاده ارسی از بناهای دوره صفوی آغاز شده است. مدارک و شواهد قطعی‌تری در استفاده از ارسی ساختمان‌های مسکونی دوره قاجار نیز در دست است